

До спеціалізованої вченої ради Д 41.053.06
в Державному закладі «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26

В І Д Г У К

**офіційного опонента доктора політичних наук, професора Польового
Миколи Анатолійовича на дисертацію Прибсгіна Івана Сергійовича на
тему «Національна ідентичність: концептуальні версії та їх реалізація в
політичних процесах Ізраїлю», подану на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02- політичні
інститути та процеси**

Актуальність теми дисертації не викликає сумніву з огляду на теоретико-методологічне та практичне значення, що вона має для розвитку загальних уявлень про «ідентичність» і «національну ідентичність», уявлень про національну ідентичність в Ізраїлі – і через це для «єврейської держави», ізраїльського суспільства та його громадян і постійних резидентів, а також єврейської діаспори, арабо-палестинської спільноти в «суверенному» Ізраїлі, на «територіях» і в діаспорі, держав регіону та, врешті-решт, всього світу.

Проблема «ідентичності» та зокрема «національної ідентичності» постала в епоху Модерну та особливо гостро в епоху Постмодерну, коли суспільні інститути та соціальні практики, як вважається, демонструють стрімкий розрив з традицією, а самоідентичність індивіда перестала бути міцною та цілісною, як це було в попередні епохи.

Звісно, це повною мірою стосується і єврейства, яке в епоху Модерну переживало процес болісної соціальної трансформації і модернізації, що супроводжувалось виникненням європейського та єврейського Просвітництва, процесом емансипації євреїв, виникненням, як це здавалось, перших європейських націй і національних рухів тощо. Створення Держави

Ізраїль лише закріпило чи навіть посилило «кризу ідентичності», оскільки політичний сїонїзм і Держава Ізраїль як «переселенський» та національний проект постали достатньо пізно, коли у світі набирала оберти пост-сучасна ідеологія та соціальна практика. І нашу думку, ця проблема характерна і для інших суспільств, зокрема українського, які переживають процес національно-державної розбудови із, так би мовити, значним запізненням відносно держав сталих демократій Західної Європи.

Дисертація І.С. Прибегіна вигідно вирізняється тим, що має широкий теоретико-методологічний фундамент, оскільки базується на загально-теоретичних, вузько-галузевих і спеціальних дослідженнях попередників, а також на аналізі юридичних і історичних документів, на теоретичних моделях інших областей гуманітарного знання та соціально-поведінкових наук, зокрема етносоціології і соціолінгвістики тощо. Автор ретельно проаналізував велику кількість фундаментальних робіт з проблем ідентичності, національної ідентичності, нації і націоналізму тощо. Водночас автор виділив і розглянув основні методологічні проблеми, пов'язані з концептами «ідентичність» та «національна ідентичність». Зокрема: обґрунтував доцільність використання концепту «ідентичності» як категорії соціального аналізу; порівняв існуючі класифікації націй, націоналізму та національної ідентичності та встановив їх нормативний і аналітичний потенціал; з'ясував основні підходи до дослідження нації, націоналізму та національної ідентичності та обґрунтував доцільність використання дискурсивно-когнітивного підходу в їх дослідженні.

Текст дисертації має логічну структуру, яка дозволила розкрити заплановані науково-дослідні завдання та досягти означеної мети.

Наукова новизна дисертації І.С. Прибегіна добре обґрунтована та підкріплена застосуванням нових для даної тематики методологічних засад. Новизна роботи обумовлена передусім поєднанням дискурсивного та когнітивного підходів, що не тільки є новими та майже не представленими у вітчизняних дослідженнях ідентичності, але і у дослідженнях національної

ідентичності в Ізраїлі. Аналіз структури ізраїльського суспільства проводився з урахуванням уявлень про нього, а саме класифікуючих і категоризуючих практик Держави Ізраїль, її квазі-державних установ і інших акторів, які виражають свої партитулярні інтереси та бачення щодо національної ідентичності. Дисертаційне дослідження вигідно відрізняється тим, що автором при аналізі власне наукових досліджень національної ідентичності в Ізраїлі, було виокремлено як їх теоретичні засади – "неокласичні", та "критичні", так і вплив на них націоналістичного та/або інших дискурсів.

Безсумнівною родзинкою роботи є застосування автором дисертації моделі «етнолінгвістичної вітальності» Г. Джайлса, Р. Борхеса і Д. Тейлора з метою виділення особливостей та оцінки перспектив подальшого існування та національної ідентичності громади вихідців з пострадянських країн в Ізраїлі. Слід визнати, що приклад застосування автором даної моделі може бути корисним при дослідженні інших багатоскладових і несталих суспільств, зокрема і тих, що існують на пострадянському просторі. Відтак, відповідні положення та результати дисертаційного дослідження можуть бути використані для подолання існуючих прогалин у розумінні феноменів ідентичності та національної ідентичності низки сучасних країн світу.

Заслуговує на увагу детальний аналіз автором прикладних аспектів втілення у політичному процесі Держави Ізраїль сіоністської концепції "плавильного тигля", її поступової еволюції та співвідношення відповідної політики із об'єктивним поступовим формуванням все більшої мультикультурності ізраїльсько-сврейської спільності. Цікавими є також спостереження автора відносно способів підтримки перманентного виключення із цієї мультикультурності арабського населення Держави Ізраїль.

Особливо актуальним для сучасної України представляється досліджений автором дисертації досвід вирішення проблеми мовної ідентичності в Державі Ізраїль та заходів із підтримки принципу івритського монолінгвізму в сврейському секторі та, водночас, стримання

розповсюдження арабської мови, не зважаючи на значний прошарок арабського населення та широке оточення арабомовних країн. Слід погодитись із автором, що монолінгвізм є важливою запорукою виживання Держави Ізраїль.

Несподіваним, але цілком обґрунтованим представляється висновок автора дисертації про те, що в умовах, коли іврит і секулярна гебрейська культура більше не можуть виконувати свою ключову функцію – ефективно відокремлювати «своїх» від «чужих», – виникає необхідність в нових базових критеріях національної ідентичності в Ізраїлі. Причому звертає на себе увагу певна парадоксальність ситуації, коли секулярна гебрейська культура втрачає вказану функцію внаслідок як раз своєї успішної популяризації в широкому сенсі цього слова.

Основні ідеї, положення та висновки дисертаційного дослідження викладені автором у 22 наукових публікаціях, 10 з яких надруковані у фахових наукових виданнях із політичних наук, 1 – у міжнародному виданні, 11 – у тезах виступів на науково-практичних конференціях і семінарах. Опубліковані наукові праці, рукопис дисертації та автореферат достатньо повно відбивають результати наукових пошуків автора, а зміст автореферату адекватно відображає основні положення дисертації.

В цілому оцінюючи позитивно науковий рівень дисертаційного дослідження І.С. Прибегіна слід зазначити деякі дискусійні положення та зауваження, що потребують подальшого обговорення:

1) Автор дисертації залучає до аналізу широке коло досліджень з загальних проблем нації, націоналізму та національної ідентичності. Деякі з цих досліджень дисертант, вочевидь, дуже ретельно вивчає та аналізує. Водночас серед проаналізованих дисертантом робіт лише незначна кількість робіт пострадянських та зокрема українських авторів, хоча вони і згадуються у переліку імен. Водночас зрозуміло, що проблеми, які аналізуються багатьма згадуваними дисертантом науковцями пострадянського простору,

певною мірою близькі питанням національної ідентичності Держави Ізраїль. Бажано було б пояснити, чим викликана така вибірковість.

2) Дисертант доводить, що наразі в Державі Ізраїль складаються умови, коли іврит і секулярна єврейська культура більше не можуть виконувати свою ключову функцію ефективного відокремлення «своїх» від «чужих». На цій підставі автор цілком логічно виводить необхідність формування нових базових критеріїв національної ідентичності в Ізраїлі. Автор дисертації передбачає, що це місце має посісти релігійно-конфесійна приналежність, але ніяк не аргументує цю тезу. Бажано було б почути авторські аргументи на її користь.

3) Дисертаційне дослідження містить багато влучних спостережень та умовиводів, які виходять за межі лише проблем власне Держави Ізраїль. Більше того, вони кореспондують із проблемами, з якими стикається сучасна Україна. Відтак, робота лише б виграла, якщо б автор приділив уваги виокремленню відповідних паралелей реалізації концептів національної ідентичності в цих двох державах.

4) Хоча автор визнає велике значення діаспори і той вплив, який вона має на Державу Ізраїль, і ґрунтовно досліджує вплив діаспори на науковий дискурс національної ідентичності в Ізраїлі, І.С. Прибегін не демонструє цього щодо політики офіційних єврейських діаспоральних структур і відповідних «груп тиску». Бажано було окреслити зміст та оцінити ступінь дії зовнішнього впливу з боку діаспори на відповідну державну політику.

5) Дисертант дуже часто звертається до термінів «галахічні»/«негалахічні» євреї або «євреї/неєвреї за Галахою», особливо часто при розгляді різних класифікаційних і категоризаційних практик, що існують в Державі Ізраїль. Відповідно до державної системи класифікації, персональний статус в Ізраїлі є не тільки статистичною категорією, але і юридичною, тому було б корисним прояснити те значення, яке Держава Ізраїль та сам автор вкладає в це поняття.

Вищезазначені зауваження не впливають на високу оцінку дисертації І.С. Прибігін та не знижують її наукової та практичної цінності. Висловлені побажання є дискусійними та мають на меті підвищити якість наукового дослідження.

Робота виконана на належному теоретико-методологічному рівні, є цілісною та логічно завершеною. Дисертаційне дослідження І.С. Прибігін відповідає паспорту спеціальності 23.00.02 – політичні інститути та процеси. Дисертація та її автореферат оформлені відповідно до державного стандарту, за своєю структурою та стилем викладу відповідають вимогам МОН України.

Отже, дисертація І.С. Прибігін «Національна ідентичність: концептуальні версії та їх реалізація в політичних процесах Ізраїлю» є самостійним і оригінальним науковим дослідженням, результати якого в сукупності розв'язують важливу наукову проблему, що виявляється в систематизації концептуальних версій національної ідентичності в Ізраїлі та проясненні особливостей їх реалізації в політичному процесі. Відтак, Прибігін Іван Сергійович заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Офіційний опонент:

професор кафедри політології та державного управління
Донецького національного університету
імені Василя Стуса, доктор політичних наук,
професор

М.А. Польовий

